

DOI: 10.18832/kp201704

Choceňské pivovarství a pohostinství za 1. světové války

The Brewing And Hospitality in Choceň During World War I

Michal HOFMAN

Orlické muzeum v Chocni, Pardubická 1 – zámek, 566 01 Choceň / *Orlické Museum in Choceň, Pardubická 1 – Castle, 566 01, Choceň*

e-mail: michal.hof@centrum.cz

Recenzovaný článek / *Reviewed Paper***Hofman, M., 2017: Choceňské pivovarství a pohostinství za 1. světové války.** Kvasny Prum. 63, č. 1, s. 16–19

Príspevek se zabývá problematikou choceňského pivovarnictví a pohostinství v období 1. světové války. Sleduje vývoj ceny a kvality piva v průběhu války, situaci v hostincích, dobová nařízení a omezení výčepu piva. Uvedené informace pocházejí z Okresního státního archivu v Ústí nad Orlicí (choceňské městské kroniky) a dále z archivu Orlického muzea v Chocni.

Hofman, M., 2017: The brewing and hospitality in Choceň during World war I. Kvasny Prum. 63, No. 1, pp. 16–19

The article is focused on brewing and hospitality in Choceň (Chotzen, east part of Czech Republic) during World war I. All developments of beer prices, situations in beer pubs, contemporary limitations and restrictions on beer bars during the first world war were described. All information were gained from District State Archive in the town Ústí nad Orlicí (city chronicle in Choceň), further from the museum archive in Choceň (Orlické muzeum v Chocni).

Hofman, M., 2017: Das Brauwesen und Wirtschaft in Choceň (Chotzen) während des 1. Weltkrieges. Kvasny Prum. 63, Nr. 1, S. 16–19

Der Artikel beschreibt die Problematik des Brauwesens und der Wirtschaft in Choceň (Chotzen, Osttschechien) während des 1. Weltkrieges, die Preisen und Bierqualität, Situation in den Bierstuben, damalige Anordnungen und Bierzapfenbeschränkungen. Alle Informationen stammen aus dem Bezirksstaatsarchiv in der Stadt Ústí nad Orlicí (Stadtchronik von Choceň), weiter aus dem Archiv des Museums in Choceň (Orlické muzeum v Chocni).

Klíčová slova: 1. světová válka, pivovar, hostince, Choceň, historie**Keywords:** world war I, brewery, pubs, Choceň, history

1 ÚVOD

Na počátku 20. století byla Choceň rozvíjejícím se městem s více jak pěti tisíci obyvateli, velkým železničním nádražím a několika průmyslovými závody. Mezi tradiční podnik patřil parostrojní knížecí pivovar Kinských, který tehdy zaměstnával cca 50 lidí. Pivovar se jako podnik choceňského panského velkostatku pojmenovával po majiteli. V období první světové války tak v obchodním rejstříku figuroval název „Pivovar Karla Ferdinanda Kinského v Chocni“ (konkrétně v letech 1904–1919).

Sládek František Satran (1862–1919) byl nejprve dlouholetým sládkem v pivovaru v Humpolci (1885–1903). V roce 1903 změnil působiště a stal se knížecím sládkem parostrojního pivovaru v Chocni a působil tu až do své tragické smrti v den svých narozenin dne 25. května 1919. Díky jeho svědomitosti a pílí se mu podařilo překonat krizi v choceňském pivovaru (po odchodu předešlého sládky V. Greifa) a vrátit místnímu pivu jeho nezaměnitelnou chuť. Za sládky Satrana se modernizovalo chladné hospodářství pivovaru, kdy se zakoupily zimotvorné stroje na chlazení spilek a ležáckých sklepů. Pořídilo se rovněž zařízení na výrobu umělého ledu (Archiv OM, Tomek, 28). Ovšem s příchodem první světové války musel Satran čelit dalším, mnohem závažnějším, problémům, o kterých bude podrobně napsáno v následujících kapitolách.

Pro lepší přehled jsem pojal tuto problematiku chronologicky, tak jak s narůstajícím válečným konfliktem přicházela ruku v ruce různá nařízení a omezování v pivovarnickém a pohostinském odvětví. Základ mé práce tvoří kronikářské zápisy z městských kronik, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Ústí nad Orlicí.

2 POMĚRY V CHOCNI NA POČÁTKU 1. SVĚTOVÉ VÁLKY

Po všeobecné mobilizaci dne 31. července 1914 přišly do Chocně strážní oddíly vojska a tato návštěva výrazně poznamenala život města. Bylo nařízeno omezit provozní doby všech hostinců, až na

Panský dům (nejlépe vybavené restaurační a ubytovací zařízení v Chocni), kde byli vzápětí ubytováni vojenští důstojníci. Z nařízení místního vojenského velitelství se musely všechny zdejší hostince a výčepní místa po osmé hodině večerní uzavřít. Pro Panský dům toto nařízení platilo až do půlnoci (Nezbeda, 1990, 11).

Za vojáky do Chocně se sjížděli příbuzní, takže všechny hostince byly brzy přeplněny k prasknutí. V Chocni si mohli koupit alespoň pivo. Zdejší pivovar byl z právě skončené velké výstavní akce dobře zásoben. To v nedalekém Vysokém Mýtě bylo piva už nedostatek a dováželo se tam z okolních pivovarů. Živnostensko-průmyslová a hospodářská výstava v Chocni se konala od 27. června do 27. července 1914. V knížecím parku v Pelinách a v prostorách pivovaru byl vytvořen průmyslový výstavní pavilon. Na výstavišti byla zbudována speciální pivovarská restaurace, kde se čepovalo choceňské pivo. O úspěšnosti výstavy svědčí i mimořádný počet více jak 84 000 návštěvníků ze všech koutů habsburské monarchie. Vrchní sládek knížecího pivovaru František Satran se stal i členem čestného výboru živnostenské výstavy (Katalog ŽHV, 1914, 21).

Pohled na choceňský pivovar v období první světové války. (Archiv: Orlické muzeum)

Choceň v brzké době pocítila velké množství vojska, které muselo být někde umístěno. Vesměs se jednalo o záložníky 98. pěšího pluku, kterých bylo cca 1700, a přes 70 koní. Ubytování byli, kde se dalo. Hlavně v obecné a měšťanské škole, v panském dvoře a v knížecím pivovaru, kde se usídlili na obou horních humnech ve sladovně a dole na jednom. V kůlně nad pivovarskými sklepy byli ustájeni koně od oddílu „strojních pušek“, celkem 21 koní. Druhý oddíl „strojních pušek“ se ubytoval v Panském domě. Dva prapory pěšího pluku číslo 98 byly ubytovány v budově knížecího pivovaru následovně: dne 28. července v počtu 373 osob, 31. července 407 osob a 21 koní, 6. srpna 509 osob a 21 koní, 8. září 509 osob a 21 koní. Neděle 9. srpna 1914 byla posledním dnem pobytu vojska 98. pluku v Chocni. Poté vojáci odjížděli na východní bojiště na ruskou hranici (SOKA Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 22).

S příchodem vojska zdražilo v Chocni také pivo. Knížecí pivovar, kde sládkoval František Satran, byl první z okolních pivovarů, který přišel se zdražením. Od živnostensko-průmyslové a hospodářské výstavy měl stále dobrý odbyt, a proto zdražení způsobilo značné rozčarování mezi občany i vojskem (Marel, 1936, 60).

S vypuknutím války rozhodlo pražské místodržitelství o vybudování utečenecké kolonie u Chocně z důvodu vhodných pozemků a zdejšího železničního uzlu. Od září 1914 se začala budovat baráková kolonie, která ke konci roku 1916 poskytovala ubytování až pro 22 tisíc uprchlíků! Jednalo se o utečence prchající před postupujícími ruskými vojsky z Haliče a Bukoviny. Pro srovnání – Choceň měla při posledním sčítání v roce 1910 5120 obyvatel. (Dvořák, 2000, 159). První uprchlíci z Haliče však museli být před vybudováním kolonie ubytováni různě, kde se dalo. Hlavně po choceňských hostincích a restauracích jako v Panském domě čp. 137, „U Kaplanů“ na Záměstí čp. 181, proti nádraží „U Kislingerů“ č.p. 355, „V Lázních“ čp. 78, na náměstí „U Rozlílků“ čp. 208, v „Dolní hospodě“ v Dolní ulici čp. 236, v hostinci „U Kopeckých“ na Lhotách č.p. 396. Na jejich stravování a ubytování přispívalo okresní hejtmanské hostincům denně obnosem 1 K pro dospělého a 70 haléřů pro dítě do 15 let (SOKA Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 45).

3 DRUHÝ VÁLEČNÝ ROK – OMEZOVÁNÍ VÝROBY PIVA

Ve druhém válečném roce 1915 se začal projevovat stále více nedostatek piva, poněvadž pivovary měly málo sladu. Hostincům se nyní vydávalo na měsíc jen omezené množství piva v poměru podle toho, jak mnoho dřívě odebírali. V místním knížecím pivovaru začali od podzimu 1915 (patrně od října) nahrazovat část sladu cukrem. Bylo totiž dovoleno kvůli hospodárnosti zrna nahrazovat slad cukrem až do 20 % dávky. Souviselo to s úspornými nařízeními, kdy se ječmen rezervoval pro výrobu potravin. V pivovarské kampani 1915/16 vyprodukoval místní pivovar přes 16 a půl tisíc hektolitřů piva; v předchozí kampani to bylo 22 tisíc hektolitřů (SOKA Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 199).

V hostinci „Na Ostrově“ čp. 336 přestali již 21. listopadu 1915 čepovat pivo, neboť určené množství piva z pivovaru pro tento měsíc již vyčerpali. V hostinci „U Kubartů“ v Jungmannově ulici čp. 130 a jinde si vypomáhali tak, že obyvatelům z polské utečenecké barákové kolonie pivo již nenalávali, pouze víno. V hostinci „U Příhodů“ čp. 146 po několik dnů (do konce měsíce) neměli už ani obyčejné pivo natož pšezné, jen černé; některé dny přes ulici (do domů) vůbec pivo nečepovali a denním hostům v hostinci dávali jen omezené množství (dva půllitry). Později, v lednu roku 1916, se situace trochu zlepšila a pivo zase bylo k dostání (SOKA Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 210).

Výroba piva byla úředními nařízeními již delší čas omezena, a to na červen a červenec 1915 na 75 % normální výroby, na srpen až listopad na 90 %. Nařízením z 25. listopadu 1915 pro období prosinec až březen 1916 až na 55 %. Ministerským výnosem z 26. srpna 1915 bylo pivovarům přiděleno jen 22 % normální spotřeby ječmene, ale ani toto malé množství jim nebylo úplně dodáno; v prosinci 1915 byl zastaven příděl nadobro (SOKA Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 264).

Vedle problémů se zásobováním zachvátil Choceň i velký oheň. Dne 8. prosince 1915 hořel tzv. Horní mlýn na Podskalí a tento požár představoval pro nedaleko stojící knížecí pivovar velké nebezpečí. Západní vítr totiž odnášel hořící oharky a mraky jisker přes široké řečiště Orlice přímo na pivovarský dvůr. Tato živelná pohroma našťastí nepůsobila na pivovarských budovách žádných viditelných stop (SOKA Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 216).

Pivní litrová láhev s nápisem PIVOVAR KNÍŽECÍ V CHOCNI. Používaná během 1. světové války pro choceňské pivo (Soukromá sbírka)

4 TŘETÍ VÁLEČNÝ ROK – VE ZNAMENÍ ZDRAŽOVÁNÍ PIVA

Počátek roku 1916 byl ve znamení dalšího zvyšování cen. Stalo se tak přesně v neděli 16. ledna, kdy došlo ke zdražení piva. Od tohoto dne se prodával v hostincích půllitr choceňského obyčejného piva za 28 haléřů (před zdražením stálo 24 haléřů), půllitr pšezné za 36 haléřů (dříve za 32 haléřů).

Pivovary trpěly nedostatkem surovin a nedostávaly nové příděly od Válečného obilního ústavu v Praze, který disponoval veškerým obilím. K tomu se vařilo tak, že se část ječného sladu nahrazovala cukrem, který se pivovarům přiděloval. Pivovary zdražovaly, protože suroviny, hlavně ječmen, stouply v ceně. Pro plodiny z tehdejší úrody byly Válečným obilním ústavem v Praze stanoveny tyto přejímací ceny (za 100 kg): pšenice nebo špalda do 15. července za 38 K, při dodání po 15. červenci 35 K; směsky ze žita a pšenice 31 K, po 15. červenci 29 K; pivovarský ječmen 36 K, po 15. červenci 33 K. Jakost piva byla ke zdražení v obráceném poměru, i když choceňské pivo chutnalo z okolních piv stále nejlépe. Leckterý milovník piva vzpomínal na staré doby, kdy se platilo za půllitr obyčejného piva šest krejcarů (12 haléřů); později, cca od roku 1895, 14 haléřů. Nyní byl nedostatek piva a hostince dostávaly na celý měsíc jen tři hektolitry piva (SOKA Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 263).

Knížecí pivovar Kinských vařil po celý rok 1916 sice nepřetržitě, ale v míře značně omezené. Stal se tak z okolních pivovarů jediným, který byl v činnosti po celý rok. Výroba piva obecně velmi poklesla kvůli nedostatku vhodných surovin. Bylo sice dovoleno používat všech možných náhražek místo sladu (například cukr, kukuřice, bramborový škrob a někdy i koňský bob), ale pokles výroby se nezastavil. Poměry v pivovarském průmyslu dobře koresponduje tento přehled: z 533 pivovarů v Čechách přestalo vařit ve výrobním roce 1915/16 120 závodů a 140 jich následovalo roku 1916 (novou kampaní nezačaly), (SOKA Ústí nad Orlicí: AMCH, 1916–1929, 44).

Choceňský pivovar oznámil dne 16. června 1916 všem svým odběratelům, že je nucen opět zdražit pivo. Následkem toho se pivo následující den zdražilo i v místních hostincích. Knížecí pivovar tak dodával hostinským pivo za následující ceny: 1 hektolitr světlého piva v sudech za 30 K, v lahvích za 36 K; 1 hektolitr ležáku za 34 K, v lahvích za 40 K; 1 hektolitr granátu za 38 K, v lahvích za 44 K. Místní pivovar zdražil obyčejné pivo na 1 litru jen o jeden haléř, ale hostinští toho hned využili a po vzoru ostatních prodávali 1 litr o čtyři haléře dražší, ti slušnější zatím jen o dva haléře. Toto pivo bylo již ovšem válečné jakosti a obecně označováno jako „brynda“ a k tomu ještě žádný hostinský neměl led, což byl v letních měsících velký problém. V některých hostincích kupovali umělý led ze zdejší utečenecké barákové kolonie, kde měli ledotvorný stroj (SOKA Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 313).

Dne 25. července 1916 došlo k dalšímu zdražení pšezné piva o čtyři haléře na litru; celkem v hostincích stálo 42 haléřů. Obyčejné pivo se v některé dny v Chocni vůbec nedalo sehnat. Výjimku tvořila jídelna v uprchlické barákové kolonii, kam se dodával každý den hektolitr choceňského piva! Tam se totiž podle kronikáře stravovali všichni úředníci, lékaři a duchovenstvo (SOKA Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 317).

Z důvodů nedostatku piva se v místních hostincích čepovalo až od šesti hodin večer. V některé dny se pivo vůbec neprodávalo, k máni byla jen sodovka nebo obyčejné víno. Na tradiční pouť na Hemžích

Tradiční hostinec „U Příhodů“ v Chocni čp. 146, foto z roku 1917 (Archiv: Orlické muzeum)

u Chocně se dne 15. srpna nečepovalo žádné pivo a nebyla k máni ani sodovka! Pila se jen voda a vyhrával flašinet - smutný to obrázek (SOKa Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 326).

Dne 25. září 1916 proběhlo znovu další (tentokrát skokové) zdražení piva. Při všeobecném zvyšování cen došlo opět i na zlatavý mok, a to dle úmluvy svazu pivovarníků. Prodávala se tak půllitrová sklenice pilsenského za 64 haléřů, bylo tedy zdraženo o 22 haléřů. Výčepní choceňské pivo se prodávalo o 18 haléřů dražší, tedy 48 haléřů, kvalitou horší a horší. Ještě na počátku války stál půllitr piva 14 haléřů (SOKa Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 351).

V neděli 5. listopadu 1916 se konalo v sousední vsi v Běstovicích posvícení, jaké dosud nikdo nepamatoval. V tamních dvou hostincích neměli vůbec pivo. Tato kuriozita – posvícení bez piva – neunikla ani tehdejšímu městskému kronikáři Karlu Prudičovi. S nedostatkem piva se však potýkaly všechny choceňské hostince. Například „U Kubartů“ či „U Příhodů“ dostaly od zdejšího pivovaru na celý měsíc listopad pouze tři hektolitry piva! Přitom oba hostince dříve odebíraly velké objemy zdejšího zlatavého moku. Ve všech oborech, které souvisely se zpracováním zrna nebo cukru, byla velká nouze (SOKa Ústí nad Orlicí, AMCH 1916–1929, 17).

Místní obyvatelé si stěžovali na neustálé zdražování a nízkou kvalitu piva; konzumace piva tak značně stagnovala. Na pokles konzumu piva se pamatovalo již při sestavování rozpočtu Království českého na rok 1916. Zemská dávka z piva v celkové částce 8 K z jednoho hektolitrů piva (4 K dávka a 4 K mimořádná přírážka) byla tento rok rozpočtena na 12 milionů K. Pro zajímavost: na rok 1914, kdy dávka představovala jen 4 K, činil propočít na výnos zemské dávky z piva 31 milionů K! (SOKa Ústí nad Orlicí, AMCH, 1914–1916, 313).

V hostincích, zvláště ke konci měsíce, byli i několik dní bez piva, neboť jim dodal pivovar jen asi po třech hektolitrech piva. Na prosinec dostali hostinští zase jen omezené množství. Někdy se stalo, že některá pohostinská zařízení zůstala večer zcela zavřená, zela prázdnotou, často se v nich proto ani nezatopilo, aby se zbytečně neplývalo otopem. Hostům se nemohlo podávat více než sodovka anebo víno, které neměly potřebnou kvalitu, navíc byly drahé. Dříve si hostinští vážili hosta, který hodně vypil. V posledních letech války říkali, když bylo „sucho“: „Měli jste pít včera méně, mohlo dnes ještě být!“ (SOKa Ústí nad Orlicí, AMCH 1916–1929, 27). Dle zápisu v městské kronice stálo čtvrt litru obyčejného vína 1,20 K, někde

i 1,40 K! Před válkou byl k dostání čtvrt litru vína za 30 h, lepší dalmatské víno za 40 haléřů (SOKa Ústí nad Orlicí, AMCH 1916–1929, 27).

Nové nařízení ministerstva obchodu z počátku září 1916 omezilo výčep a spotřebu piva. Smělo se prodávat jen tři hodiny denně (od 19.00 do 22.00 hodin) a v neděli šest hodin po sobě jdoucích (od 16.00 do 22.00 hodin), a to pro osobu jen půl litru piva, přes ulici pro zákazníka 1 litr. Při nedodržení hrozila pokuta do 5000 K, nebo trest do šesti měsíců. Pivo také znovu citelně podražilo, ač bylo kvalitně značně horší. Půllitr choceňského stál 48 haléřů, pilsenského 64 haléřů (Marel, 1936, 133).

5 POSLEDNÍ ROKY VÁLKY – AGONIE VRCHOLÍ

Problémy se zásobováním pokračovaly i v roce 1917. Pivo v hostincích často chybělo. Hostinští již před rokem přestali dávat sirky na stůl hostům k volnému použití. Pilsenské pivo neměli v choceňských hostincích již osm týdnů, až se opět objevilo 24. února v hostinci „U Kubartů“. Toto nedostatkové zboží však vedlo rychle k dalším spekulacím. „U Kubartů“ totiž narazili „půlku“ pilsenského a prodávali z ní půllitr piva za 64 haléřů. Druhého dne ji dotáčeli a půllitr z téhož sudu stál již 70 haléřů! Za celý měsíc březen dostal tento hostinec z místního knížecího pivovaru pouze dva hektolitry piva. Od 1. května 1917 se opět zdražily nápoje – už poněkolkáté během Velké války. Půl litru výčepního choceňského piva se prodávalo za 50 haléřů a čtvrt litru vína za 1,60 K (SOKa Ústí nad Orlicí, AMCH 1916–1929, 85).

„V Chocni pivo není, ani nikde jinde. Čepuje se jen příležitostně, když mají v hostinci, tak prodají jednomu hostu nanejvýš dvě sklenice, přes ulici vůbec ne. Když přeci někomu z protekce sklenici prodají, odnáší se v tašce, aby to nikdo neviděl. O jakosti se již nedá vůbec mluvit...“, takto vylíčil poměry se zásobením piva v Chocni zdejší kronikář a učitel Karel Prudič (SOKa Ústí nad Orlicí, AMCH 1916–1929, 130). Do června 1917 vařilo v Čechách již asi 50 pivovarů pivo z pýru (obsahoval hodně cukru); zdejší knížecí pivovar zatím ne. Tu a tam si místní vařili podomácku pivo.

Ruku v ruce se skomírajícím válečným průmyslem přicházela nová omezení ve výrobě piva. Ministerským nařízením byl od 1. listo-

Tab. 1 Zdražování piva v Chocni (SOka Ústí nad Orlicí, 1914–1916, 1929–1930 (1936): AM Choceň. Třetí pamětní kniha města Chocně, inv. č. 19, kn. č. 5; Pamětní kniha města Chocně, 1916–1929, inv. č. 20, kn. č. 6)

Zdražování piva			Cena půllitru piva v haléřích po zdražení v hostincích	
rok	datum	o kolik na půllitru	Choceňské výčepní	Plzeňský ležák
1916	16. leden	4-6 haléřů	28	36
	16. červen	2 haléře	30	38
	25. červenec	4 haléře	–	42
	25. září	18-22 haléřů	48	64
1917	1. květen	2 haléře	50	–
	1. listopad	10 haléřů	80	–

padu 1917 snížen výstav piva na pouhých 6 % množství vyrobeného v kampani 1911/12 a 1912/13, ač bylo původně slibováno 20 %. To už v českém pivovarnictví panoval naprostý nedostatek nejen sladu, ale i různých přidávaných náhražek. Výroba piva byla omezoována už ve druhém válečném roce. Poprvé se tak stalo nařízením ministerstva financí v červnu roku 1915 na 75 % a již v listopadu téhož roku sníženo množství na 55 %, v září 1916 na 35 %, v říjnu 1916 na 25 % a konečně nyní na pouhých 6 % normální předválečné výroby. Z tehdejšího přidělu ječmene se dalo uvařit jen 4 % objemu piva a teprve s použitím náhražek se docílilo zvýšení na 6 %, ale piva mnohem slabšího, než bylo před válkou (SOka Ústí nad Orlicí, AMCH 1916–1929, 149).

V choceňských hostincích se projevoval čím dál větší nedostatek piva. Místní hostinští neměli na podzim 1917 vůbec žádné pivo po čtyři týdny. Navíc od 1. listopadu bylo „pivo“, pokud se té bryndě mohlo takto říkat, opět zdraženo o 10 haléřů na půllitru (tab. 1). Litř piva tak stál už 1 K a 60 haléřů a pivo bylo již pětikrát dražší než před válkou a přitom mnohem horší (SOka Ústí nad Orlicí, AMCH 1916–1929, 149–150). Ke konci roku 1917 se čepovala tato slabá pivní břečka jen jeden den v týdnu a hostinský neprodal více než jen půllitr za 80 haléřů; místní knížecí pivovar prostě neměl žádný slad. Lihoviny a víno dosáhly tak závratných cen, že si jejich koupí mohla dovolit jen zámožnější osoba (SOka Ústí nad Orlicí, AMCH 1916–1929, 160).

V roce 1918 se situace nelepšila a zásobovací krize dosáhla svého vrcholu. Poslední rok války představoval už jen pouhé živoření. Zdejší pivovar uvařil v kampani 1917/18 pouze tři a půl tisíce hektolitrů „piva“ a výroba klesla na úplné dno. Jednalo se o vůbec nejmenší výstav piva knížecího pivovaru za dobu své moderní existence (po celkové rekonstrukci na parostrojní provoz z počátku 70. let 19. století).

6 ZÁVĚR

Choceňské pivo vynikalo před první světovou válkou dobrou kvalitou díky šikovnému sládkovi Františku Satranovi. Mělo proto v okolí slabou konkurenci; vyhlášený byl zvláště choceňský ležák a granát.

S vypuknutím velkého válečného konfliktu se růst v pivovarnictví zastavil, rychle docházely suroviny – především obilí. Po zákazu používání ječmene na slad, se používaly různé náhražky. Začalo období stagnace. V knížecím pivovaru v Chocni se postupně začalo vařit ze surového žlutého cukru, z holandské bramborové moučky, z lepších druhů melasy, z cukrové řepy čerstvé i sušené, z čiroku (maďarské proso) i z pýru, z čistého dextransu, z manioku (kořenů ze severní Afriky), ze zlomkové rýže atd. Od léta 1917 se zakázalo i používání cukru k výrobě piva. Teprve až po válečné obnově hospodářství se v Chocni od roku 1921 vařilo zase tradičním způsobem z čistého sladu (Archiv OM, Tomek, 28). Předválečného výstavu dosáhl místní pivovar až v kampani 1923/24, kdy vyprodukoval 26 900 hl piva (v kampani 1913/14 uvařil 27 081 hl piva).

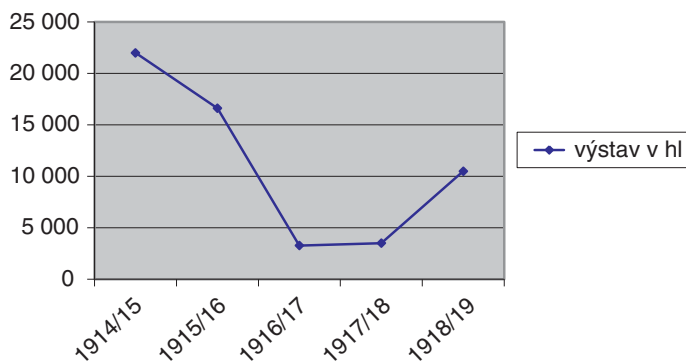
Ve válečném přidělovém hospodářství se projevil i nedostatek pracovních sil, kdy mnozí zaměstnanci pivovarů narukovali na frontu. Pivo bylo rok od roku méně kvalitní, nepřirozeně nasládlé chuti, s menší stupňovitostí, která ke konci války klesla až na pouhé tři

stupně. Dalším typickým rysem bylo neustále postupné zvyšování cen zlatavého moku. Choceňské pivo se jen během roku 1916 třikrát zdražilo (v lednu, červnu a září). Docházelo k postupnému zastavení distribuce piva na venkov. Některé pivovary tyto problémy neustály a musely být zavřeny. Popřípadě se přeorientovaly na náhradní výrobu – sušení ovoce na hvozdech, sklady různého zboží atd. Pivovary s umělým chlazením, kde se muselo každý den topit, aby fungovaly zimotvorné stroje, začaly mít velké problémy s dodávkami uhlí, které bylo na přiděl.

První světová válka tak vyvolala nejtěžší krizi v dějinách novodobého pivovarnictví, která byla plně zažehnána až po několika letech trvání samostatné Československé republiky.

Výstav piva knížecího pivovaru v Chocni v období 1. světové války:

kampaň	množství
1914/15	22 000 hl
1915/16	16 606 hl
1916/17	3 266 hl
1917/18	3 501 hl
1918/19	10 488 hl

PRAMENY A LITERATURA

- Archiv Orlického muzea v Chocni, 1926: Tomek, V., Choceňské tablo č. 28 – Pivo, víno, pálené, sůl.
- Dvořák, R., 2000: Choceň – 15 kapitol z dějin města. Choceň.
- Hofman, M., 2015: Pivovarnictví v Chocni 1539–1984. Choceň.
- Katalog Živnostensko-průmyslové a hospodářské výstavy v Chocni 1914, Choceň: Nákladem výstavy 1914.
- Marel, V., 1936: Choceň za války a po válce. Choceň.
- Nezbeda, V., 1990: Choceňské „Polsko“. Choceň.
- SOka Ústí nad Orlicí, 1914–1916, 1929–1930 (1936): AM Choceň. Třetí pamětní kniha města Chocně, inv. č. 19, kn. č. 5.
- SOka Ústí nad Orlicí, 1916–1929: AM Choceň. Pamětní kniha města Chocně, inv. č. 20, kn. č. 6.

Do redakce došlo / Manuscript received: 10/11/2016
Přijato k publikování / Accepted for publication: 03/12/2016